

Nesil aladasy

Category: Kitapcy, Medisina, Sözler
написано kitapcy | 23 января, 2025
Nesil aladasy NESIL ALADASY

Ene süýduniň gudratyny subut etmek üçin turuwbaşdan bir adamyň ykbalyndan kelam agyz söz gozgamaly boldum. Zähmet gahrymany, bütin ömrüni Nebitdag (*häzirki Balkanabat*) şäheriniň gurluşygyna bagışlan Hajymyrat Annagylyjowyň atasyny iki oglы bilen birlikde ýigrimi adam edip, 1931-nji ýylda Öýleguşlukda (Gazanjyk etrabynda) baý bahansy bilen basýarlar. Läle gelneje pahyr dul galýar. Şol wagt Hajymyrat elinde eken. Men Hajymyrady ýedi-sekiz ýaşlaryndaka bilyärin. Ejesini turan ýerinde emer ýorerdi. Ejesi pahyryň gujagynda ýatardy. Oglanlykdan etdi dykyylan ýalydy. Soňra uruş ýyllarynyň açlygy her kimi bir künjekden çykardy.

Hajymyrat Nebitdag gurlup başlan ýyllary uçılışede okap, gurluşyk işini kemsiz öwrendi. Iner ýaly adam bolup yetişdi. Ene süydüni ýedi ýyl emendigi mese-mälimdi. Bedeni berkdi. Bili kuwwatlydy. Gollary zorludy. Dyzy polatdan ýalydy. Jaý örüji bolup İslän döwürleri diňe Nebitdagda däl, Gazanjyk, Gyzylarbat, etraplaryndaky dogan-garyndaşlarynyň arasynda tarypy ýetirilerdi. Jaý örende, oklan-oklan ýerinde oklaw ýaly edip gidiberer eken. Ýadamasy-ýaltanmasy bolmaz, iner ýaly güýçli diýerdiler.

Edilýän taryplar dogry eken. Onuň işleýsini gözüm bilen gördüm. On-on baş ýyl mundan ozal Ýasga baranymyzda Hajymyrat pahyr finleriň tagtadan edilen jaýyny gurnaýar eken. Endigime görä, daň saz berende oýanýardym. Şol wagt olar işe başlap, garaňky düşýänçä işlärdiler. Hajymyrat brigadırsıräp gomalyp durýan adamlaryň hilinden däldi. Jaýyň o ýerini-bu ýerini çüylände, urýan çekiji göze ilmezdi. Armasyny bereýin diýip ýörite ýanyna baranymda, onuň işleýsine haýranlar galardym. Brigadirleri janyny gaýgyrman işlänsöň, ýanyndaky ýoldaşlaryda ondan galmajak bolup haýyr-heläkdi. Nebitdagda gurlan jaýlaryň köpüsi Hajymyradyň elinden çykandyr diýip, hazırl-bu güne çenli adamlar märeke ýygňnüşan ýerde gürrüň edýärler. Ine, ene süydüniň gudratynyň bir çeti.

Türkmen aýallary asyrlar boýy çagalaryny uzak wagtlap – iki ýyl, ondanam gowrak wagtlap emdirip gelipdirler. Ýetmişinji ýyllara çenli emeli süydün ady-sory ýokdy. Eneler 5-12-ä çenli çaga dogrardylar. Üç ýaşa çenli emdirerdiler.

Ondan soň ýuwaş-ýuwaşdan nahar iýmegini öwrederdiler. Çaga sagdyn öserdi. Syrkawlamazdy. Şeýle ösen çaga ulalanda-da enesiniň beren ak süydüni unutmazdy. O döwürde nesil aladasý ýokdy. Çaga sany ýylba-ýyl artardy. Döwlet enelere çala-çula kömek bererdi. Keramatly Kuranda aýallaryň körpejeleri doly iki ýyllap emdirmegi ündelýär. Şeýle däp aýallaryň süñňüne ornaşan ýalydy.

Ýöne wagt geçmegi bilen, türkmeniň şeýle däbi unudylyp barýar. Tutuş dünýäde çagajyklar üçin emeli süýt öndürilýär. Şolaryň daşlaryndaky gaplaryň haşamly-haşamly bezelmegi-de az rol oýnamaýar. Daşyndaky ýazylan öwgüli sözler eneleri özüne çekdi. Ynanjaň, medeniýetleşen şäher aýallary çaga dogurmagy azaltdylar. Dogran çagasyny-da emeli süýt bilen sakladylar. Dogrusy, Orsyýediň lukmanlary çagalary süýtden ir aýyrmagy, ilkinji aýlardan başlap, çagalary emeli süýt bilen saklamagy

enelere maslahat berip, gazet-žurnallarda çykyş etdiler. Žuwaş-ýuwaşdan munuň bir çeti türkmen aýallaryna-da gelip yetdi. Soňky on-onki ýylда has beterledi diýsek-de, ýalňş bolmasa gerek.

Ene süydüniň ýokumlylygyny hiç bir zada deňemek bolmaz. Haýwanda-da şeýle tebigy ýagdaý bolýar. Bir guzujygyň enesi ölse, başga bir goýna ýanap emdirseň, garnyny top ýaly ederem welin, şonda-da garny pökgerip, horlanmaga başlar. Bu-da ene süydünin gudratynyň bardygynyň subutnamasydyr.

Emdirilýän çagalar çaga kesellerinden ygtybarly goragda bolýarlar. Olaryň janyna howp abanmaýar. Munuň şeýledigini gözü bilen gören, on-onki çagany ösdürüp ýetişdiren eneler güßä geçýärler. Olaryň çagalarynyň syrkawlap keselhanada ýatanlary örän azdyr. Çaganyň hata bolýany-da seýrekdir. Juda körpeje wagtlary emdirilmédik çagalar köp syrkawlaýar. Ölüm howpy abanýar. Körpejelere 6-7 aýa çenli suw bermezdiler, «suw içse, içi ýellenýär» diýerdiler.

Käwagt oturyp pikir edýarin. Ýatan çaga ajygyp oýanýar. Şol wagt emeli süýt berilýän emzikli çüýše ene bilen deň otursa, ajygan çaga emzikli çüýşä tarap emedekläp baraýjak ýaly. Çaga boş emzik berlende çapjynýar. Beýle etmek çaga üçin zýyanlymyka diýýarin. Içi ýellenjek ýaly bolup dur. Çaga diňe emdirilip naharlanylan wagtynda çaga doğrulmagynyň aralygyndaky arakesme köp bolýar (göwrede düwünçek galmaýar). Bu bolsa aýal organizmone dynç almaga, gurbat toplamaga, indiki göwrelilige çenli mazaly sagdynlaşmaga mümkünçilik berýär diýip, lukmanlar gaýdýarlar.

Uzyn gepiň gysgasy, neslimiz o diýen köpelip baranok. Yaş zenanlaryň köpüsi bir, iki, köp bolsa üç çaga dogurýarlar-da dynýarlar. Öñki zenanlaryň başyna dönäýmeli eken. Arkalap ýowşan, meşikläp suw getirerdiler. Degirmen üwäp, çörek bişirerdiler. İki wagtyna maşgalasyny naharlardylar. Goýun sagyp, süýt bişirerdiler. Zordan saçyny daramaga wagt tapardylar. Şonda-da 10-12-ä çenli çagany ösdürüp ýetişdirerdiler. Häzirki wagtdaky ýaş zenanlaryň zähmeti, öñki zenanlara garanda, köp esse ýeňledi. Türkmen indi öýüni söküp-düzüp ýörmeli däl. Odun owradyp, ot ýakyp, kül dökmeli däl. Jennet ýaly ak jaýlaryň içiniň suwy-da ýetik, gazy-da. Diňe nesil köpeltmegiň aladasy bilen bolubermeli ýaly welin, ýöne şeýle boluberenok. Çagalaryň saglygyny goramagyň, bol-elin ýaşamagyň alasyny azam edemzok. Watanymyzda ýuzläp-münläp

zawod-fabrikler bar. Geljekde şolaryň aňly, düşunjeli, ynsaply eýeleri (iň bolmanda) özümüz dek bolsa ýagşy.

Tatar ÜÝŞMEKOW. Medisina